

ZÁKÁNY

Tanulmány a szegedi tanyai nép életéből

IRTA

SZÉLL MÁRTA

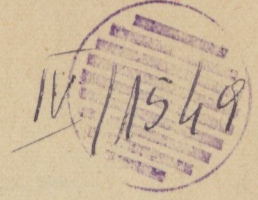
Szeged, 1936.

XB 138715

15 —

1802

V.B. 28147

ZÁKÁNY

Tanulmány a szegedi tanyai nép életéből

IRTA

SZÉLL MÁRTA

Szeged, 1936.

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000631663

A szegedi Ferencz József-Tudományegyetem Bölcsész-, Nyelv- és Történettudományi Karához benyújtott bölcsésztdoktori értekezés. Készült az Egyetemi Földrajzi Intézetben.

Bíráló : Dr. Kogutowicz Károly egy. ny. r. tanár.

Társbíráló : Dr. Erdélyi László egy. ny. r. tanár.

1/91:

V	B	128	147

BEVEZETÉS

E dolgozat keretében szeretném megismertetni Szeged város tanyavilágának egy kis részét. Zákány kapitányság egyike a tanyavilág azon részeinek, amely elhanyagolva és elhagyatva éli a maga egyhangú életét. Célom az, hogy a tanyavilág egy kisebb területének földrajzát adjam. Igyekeztem a lehető leghívebben feltűntetni mindent, már amennyiben hiányos adataim arra képessé tettek.

A természeti viszonyokról szóló fejezetek teljesen megfigyelésem alapján alapulnak. A meteorológiai viszonyokat a Szegedi Földrajzi Intézet feljegyzései után rajzoltam meg. A településre, lélekszámra, gazdasági viszonyokra vonatkozó adatokat részben saját gyűjtésem, részben meglévő adatokból állítottam össze. A térkép anyagot részben az Egyetemi Földrajzi Intézet (Szeged), részben saját helyszíni felvételeim, részben a meglévő adatok alapján készítettem. Fényképfelvételeket a helyszíni bejárás alkalmával készítettem.

Az a terület, amelyet a zákányi kapitányságból önkényesen szakítottunk ki és dűlőutak határolnak, Szeged szab. kir. város határán belül fekszik. Alsótanyához tartozik, a várostól nyugatra, légvonalban 20—21 km-nyire, 1671 kat. hold, kb. 10 km² az a tanyai terület, amely távol, a város zajától, kulturális gócpontjától és mindenféle művelődési megmozdulástól függetlenül éli a maga külön, egyéni életét. Városi levegőt csak a Szegedi Gazdasági Vasút naponként háromszori szerelvénye hoz. A kisvasút nagy áldást jelent, kivált a kedvezőtlen téli időjárás alkalmával, amikor a dűlőutak jórésze járhatatlanná válik.

A déli határ, mint fentebb említettük, szintén dűlőút, egybe-

esik a kapitánysági határvonallal, amely a zákányit (ettől É-ra) elválasztja a mórahalmitól.

A terület alakja téglalap, amely mind a négy sarkán kissé előre nyúlik. (Lásd a 4-es számú térképet).

Természeti viszonyok

A terület 100 m. t. sz. feletti magasságban fekszik. Felszíne sík, csak néhány kisebb, de jelentéktelen magasságú homokbucka tarkázza a változatosnak nem mondható földterületet. A terület északi és keleti részén találkozunk ilyen nevekkal, mint „Drágahegy“, „Sárihegy“, „Paphegy“, „Bicókhegy“ és „Szögihegy“; ezek ellaposodott homokbuckák, amelyeken intenzívebb szőlőművelés folyik. A „hegyek“ elnevezése a termelők nevétől származik. Rendszeresen több hasonló nevű birtokos gazdálkodik itt, akiket rokoni kapcsolatok fűznek össze. (Jakabffy Lajos városi mérnök: Szeged határának térképei alapján. 1919.)

A terep alakulásával egyenes arányban van a talaj szerepe, mely főleg a Duna völgyéből idekerült futóhomok. A kataszteri térkép is világosan és szépen mutatja 1835-ből, hogy a vadvizes vonulatok között 3 homokvonulatról van szó. (Lásd a 2-es számú térképet). A homokvonulatok között a vadvizek vonulatát a Hatolykai Papp féle vízrajzi térkép alapján igen szépen meglehet határozni. Három vadvíz vonulatot találunk a területen, ezeknek fő vonulási iránya ÉNy-DK. Nem messzire van a kiindulási pontjuk a területtől, hanem majdnem a terület határán ÉNy-on indulnak meg s szivárgási irányuk DK-i. A középső vadvízvonulat a terület D-i részén azonban egyenesen K-re fordul és keleti irányban halad a terület DK-i határáig, itt átfordul D-i irányba. A három vadvíz vonulat egyesülve csatornába folyik, majd a csatorna a Tiszába vezet be. A homokvonulatok iránya is ÉNy—DK. Irányuk megegyezik a Duna-Tisza-közi területek homokbuckáinak főirányával.

Ez a homokfajta általában középszemű. A homokban a kvarc az uralkodó, tápanyagszegény, részben agyagos, néha márgás, ritkán humuszos természetű. Ezenkívül a homokban gyakran előfor-

dul földpát, dolomit, gránát nagyobb mennyiségben, míg csillámot és vasércet kisebb arányban találunk. Területünket nagyobb részben szürke, kisebb részben barnás homok fedi. (Dr. Miháitz István tanársegéd felvilágosítása alapján.)

Lősz a területen nem fordul elő. Szik azonban igen bőven van.

Jellemző és érdekes a talaj összetételének változatossága, különбözősége, ha horizontális kiterjedésben vizsgáljuk. Erre a gazdák előtt közismert tényre mutat az a körülmény, hogy sokszor egészen közeli egymás melletti kisebb fajta területek növényzete teljesen ellentétes. Az egyik terület vegetációja a másik területen elsatnyul, sőt legtöbb helyen egészen ki is pusztul, mert a növény az élet megnyilvánulására, folytatására szükséges anyagokat nem találja meg a talajban. Ilyenformán egy tanyán is több helyen változik a művelés és termelés a talaj neme szerint.

Vizrajz

A terület vizrajzi szempontból jelentéktelen. Az évi csapadék mennyiség nem elégséges arra, hogy kisebb, de állandó erecske alakuljon ki, más területről idevezető ér, patak, vagy folyó pedig nincs. Csupán időszakos kisebb lefolyásokról lehet szó, amelyeknek életidejét az időjárási viszonyok változatossága szabja meg. Csapadékban gazdagabb években több, szárazabb esztendőben kevesebb fordul elő belőlük. Az 1935-ös esztendőben majdnem teljes aszály uralkodott a nyári hónapokban, sőt még ősszel is, így még kisebb lefolyások sem keletkezhettek. De nemcsak ezek az időszakos lefolyások függnek a csapadék mennyiségétől, hanem a mocsarak nagysága és állandósága is.

(A vadvizek vonulatát az előbbi fejezetben már ismertettem.)

A lehullott csapadékot a homoktalaj hamar befogadja, beissza, ennek következtében vizrajzi szempontból nagyobb fontossággal bír a földalatti vízmennyiség. A terület vízellátásának szempontjából is szükség van erre a földhalmazódott víztömegre, amely a talaj vizével táplálja a mindjobban szaporodó kutakat. Agyagrétteg tartja a vizet kb. 10 m. mélységben.

Éghajlat

A hőmérséklet ingadozása nagy. Előfordul, hogy egy évben 70° kilengést is tapasztalunk. Az évi középhőmérséklet 11° , a január 1.2° és a július 22° C havi középhőmérsékletet mutat.

Mielőtt a terület csapadékvizonyait ismertetném, meg kell említenünk, mint súlyos gazdasági tényezőt: a májusi fagyokat. A terep változatossága miatt nincs módomban számszerű adatokat adni. Ehhez szükséges lenne sűrű helyszíni kisugárzási hőmérő hálózatra. Itt tehát csak azt említhetem meg, hogy sűrűn fordulnak elő májusi fagyok, különösen a mélyebb részeken és sajnos az ellene való védekezést csak a paprikánál kísérelik meg, takarással.

A csapadékmennyiség évente 500—600 mm. Ennek legnagyobb része azonban nyár elején hullik le, míg télen csak a csapadékos napok száma sok, de oly kicsi az eső intenzitása, hogy a január és február az év legszárazabb hónapjai.

A csapadék évi eloszlásán kívül azonban, mint az Alföldön általában, itt is nagyon szélsőséges a csapadék évi mennyisége. 1890—1935 között volt év mikor a csapadék még a 350 mm-t sem ért el (1907) és mikor kevéssel maradt csak a 800 mm érték alatt (1919.). Az évi mennyiségben való ingadozások azonban még nem jelentenek olyan veszedelmet a gazdasági életre, mint a sok alkalommal fellépő nyári aszályok, mikor 6—8 héten át nem kap a terület jelentősebb csapadékot (1928,—1934,—1935.) Itt kell megemlíteni mint súlyos károkozót a jégesőt. A pásztásan vonuló jégeső számottevő a tanyai gazdálkodás terén. A gazdák elbeszélései alapján átlagban 2—3 esztendőben lehet számítani egy-egy pusztító jégvonulásra.

A csapadékmegoszlás évi átlagát alább szemléltetjük 40 év adatai alapján.

A következő táblázaton mutatom be az utolsó 4 évtized csapadék viszonyait:

1891 évi csapadékmennyiség	517.1.	mm.
1892 " "	521.1	"
1893 " "	602.3	"
1894 " "	368.3	"
1895 " "	668.4	"

1896	évi	csapadékmennyiség	700.4	mm
1897	"	"	788.8	"
1898	"	"	589.4	"
1899	"	"	580.7	"
1900	"	"	614.4	"
1901	"	"	613.7	"
1902	"	"	594.4	"
1903	"	"	560.1	"
1904	"	"	564.4	"
1905	"	"	560.2	"
1906	"	"	511.7	"
1907	"	"	346.5	"
1908	"	"	546.4	"
1909	"	"	524.3	"
1910	"	"	589.3	"
1911	"	"	531.0	"
1912	"	"	592.4	"
1913	"	"	381.1	"
1914	"	"	525.3	"
1915	"	"	774.2	"
1916	"	"	547.8	"
1917	"	"	463.5	"
1918	"	"	591.7	"
1919	"	"	795.8	"
1920	"	"	526.7	"
1921	"	"	362.5	"
1922	"	"	578.0	"
1923	"	"	443.2	"
1924	"	"	446.2	"
1925	"	"	773.3	"
1926	"	"	518.6	"
1927	"	"	428.1	"
1928	"	"	406.1	"
1929	"	"	666.7	"
1930	"	"	466.4	"
1931	"	"	723.1	"
1932	"	"	620.1	"
1933	"	"	630.8	"

1934 évi csapadékmennyiség 391.7 mm

1935 „ „ 451.5 „

Legtöbb csapadék eszerint 1919-ben (795.8 mm.) esett és legkevesebb 1907-ben (346.4 mm.). A legtöbb eső júniusban esik 72.2 mm, legkevesebb pedig februárban 29.1 mm. (1891—1935 évek meteorológiai észlelések alapján.) A légáramlások legnagyobb részét É-ről és D-ről kapjuk. Ezenkívül DK-i és Ny-i szél fordul elő nagyobb értékekkel. Általában Szeged környéke az Alföld legszelesebb zónái közé tartozik. (Wagner R: A magyar Alföld szélviszonyai. 1931. Szeged.)

Míg a szélviszonyok tehát a gyümölcsstermesztésre nem kedvezők, addig a napsugár növeli a gyümölcs ízletességét. Ugyanis éghajlatunk jó tulajdonsága, hogy az ég borultságának foka sokkal csekélyebb, mint Ny. Európában, miért is fokozottabb a nap energiája. Erre vezethető vissza a gyümölcs ízletessége. (Dr. Kogutovicz Károly: Az Alföld földrajzi leírása. Szegedi Szemle 1931. okt.—nov.)

Növényzet

A terület növényzete és állatvilága szoros összefüggésben van az időjárási és talajviszonyokkal. A növényvilág változatos-sága az átlagos alföldi színvonalat nem haladja túl. A természetes növényzet ezen a tájon nem igen bontakozik ki, kivéve a íréteket, ahol kétféle típus van; a száraz és nedves szénával borított terület. A területen futóhomokkal borított terület nincs, erdős vegetáció elenyészően kevés, csak DK-en nyúlik át területünkre a szomszédos Mórahalmi kapitányságból (2 kat. hold.).

Ezzel szemben a kultúrnövényzet foglal el mindent, amely kultúrnövényzet mint tájtényező megnyilvánul abban, hogy kivétel nélkül minden tanya fásított területtel rendelkezik. Általában megállapítható, hogy a semlyékek alacsony szintje fölé kissé emelkedő területen kiválóan tenyészik a fás vegetáció. Tehát a terület ligetes, parkvegetáció a fasoroknak és a szélfogóknak a fáival. (Lásd 1. fényképet.)

A fák többnyire körülfogják a tanyát vagy pedig az udvarban helyezkednek el. Ettől csak az új építésű tanyaházak men-

tesek, amelyeknek kopár, sívár környezete lehangelően hat.

Faféleség szempontjából legnagyobbbrészt akác és eper, kisebbbrészen nyár és fűz, egészen elenyésző számban pedig fenyőfával találkozunk. Az utak mentén néhol jegenyesorok tarkítják a vidéket. Bokros növényzet természetes formájában rendszerint a gondozatlanabb dűlőutakon és néhány helyen élősvény formájában fordul elő. Az utóbbi okát abban látjuk, hogy a fás vegetáció mindenféle szempontból hasznosabb, kifizetőbb.

A rét általános fűformációját kivétel nélkül megtaláljuk mindenütt. A vizenyős szikes részekben az úgynevezett savanyú fű, jobb legelőn vagy kaszálón pedig az édes széna terem. A rét 409 kat. holdat foglal el területünkön, hol 135 kat. holdon jó széna és 274 kat. holdon savanyú széna terem.

Nádas a vizenyős területen nem foglal el nagy helyet, 4 hold mindössze.

Érdemes megemlíteni még, hogy a gazdasági ültetvények, szántóföldi, konyhakerti vetemények és gyümölcsösök a talaj árnyalati eltérésére is szemelláthatóan reagálnak.

Település

A legrégebb adatok azt mutatják, hogy a Szeged körüli árterek magaslatai ősidők óta település színhelyei voltak. Ezt a környéken végzett ásatások eredménye is bizonyítja. Ebből következtetjük, hogy Zákány is régtől fogva emberi település színhelye volt.

Az első emléke a településnek a kései bronzkorból származik. Zákány É-i részén egy sír anyaga került elő. A kései bronzkorból származó szórványos leletek bizonyítják, hogy már Kr. e. 1000 körül emberi település helye volt Zákány.

A mai tanyaterületen helység állott a középkorban, ezt Zákány nevére vonatkozó legrégebbi adat bizonyítja. II. Béla királynak a dömösi prépostság alapítására vonatkozó 1138 szeptember 3-án kelt alapítólevelében sorrendben megkapjuk a Szeged körül fekvő helységek nagy részét, így, villa Sakani (Zákánypusztá), villa Tapai (Tápé), stb. Ez azt is bizonyítja, hogy Szeged körüli telepek magyar nevűek voltak. S ősi lakossága magyar volt. (Reizner J: Szeged története I. k. 25. l. Szeged 1899.)

Szeged-Zákány területéből 10 km².

1.sz.

Józsefcsászár-kori térkép felvétel.

1764-82.

1:28.800

Szeged-Zákány területéből 10 km².

—1835—

Kataszteri felvétel nyomán.

1:28.800

Jelmagyarázat

— Kaszáló.

— Vadvizek.

— Vizenyős terület.

Homokos terület.

— — — — — Utak.

■ ■ Házak. (74.)

Terület határa.

Szeged-Zákány területéből 10 km².

A Szegedi Városi Adóhivatali Kataszteri térkép átjavított
felvétele. 1935.

1:28800.

A tanyarendszer kialakulása minden irányítás nélkül, ötletszerűen ment végbe, ami részben magyarázatát adja a mai hibák jórészenek és a legtöbb visszás helyzetnek. A helyzet természetesen a mai napig jó irányban megváltozott. Ez érthető, önkéntelen fejlődés, ha meggondoljuk, hogy Szeged lakosságának 33·5%-a mintegy 40.000 lakos külterületen lakik. Ez a nagyszámú lakosság nem tűrhette pl. a régebbi idők útviszonyait, jobban mondva út hiányait és ha másképen nem, maga igyekezett a helyzeten javítani. Nem kell bővebben magyarázni, ha elképzeljük, hogy Szeged külterületén utak helyett zsombékos mocsaras területek váltakoztak az úttalan helyekkel.

Van egy adatunk 1731-ből, amely szerint Zákányban a dorozsmai határszélen 56 szállás volt. (Reizner : Szeged története. III. k. 426. l.) Ez az adat azonban az egész zákányi kapitányságra vonatkozik. Kiszakított területünkről, kereken 1671 kat. holdról, a település fejlődésére vonatkozólag négy adatunk van. A József-császárkori térképen 24 települést találunk. (Lásd 1. térképet). Az 1835-ös kataszteri felvételen 74 település (Lásd 2. térképet), egy 1919-es Szeged határtérképe szerint 86 (Lásd 3. térképet), míg jelenleg 128 tanyaházról van adatunk (Lásd 4. térképet). A legutóbbi 15 év emelkedő tendenciát mutat, miután az összeházasodások következtében előállt öröklés, gyermekek közötti szétosztás, valamint eladás útján az egyes tanyák területe fölaprózódik. Több újabb építkezéssel találkozunk különösen területünk ÉK-i részén. (Pl: Zákány 531., 533., stb.) Ez a birtok fölaprózódás a megélhetési lehetőségek szempontjából bizony nem mondható legideálisabbnak. 1671 kat. holdon 128 tanyaház fekszik, átlag minden 13 kat. holdra esik 1 tanyaház. Miután egész Zákányban (7885 kat. hold) 16·8 kat. holdra esik 1 tanyaház, ennél fogva területünk a zákányi kapitányság legsűrűbben lakott része közé tartozik. Az egyes tanyák nagysága 1—100 kat. holdig terjed. Ezek azonban nem egy tagban, hanem több helyen is feküldhetnek.

A ház

A házak elhelyezése szabálytalan, mindenki úgy és oda építkezik, ahová akar. Így a rendszertelenség elég nagy, amely kitűnik

a tanya számozásából is. Ha nem az út mellett épült a ház, akkor a terület magasabb és szárazabb részén fekszik. Ennek részben közbiztonsági oka is volt. Az újabb építésű tanyák az út mentén épülnek. (Lásd 4. térképet és a 2. fényképet.)

A ház alakja téglalap. Homlokzata rendszerint nyugatra és délre néz. Az udvar felé eső tetőrész rendszerint megnyújtott, amely így a belső oldalon végighúzódnó tornác fedésére is szolgál. Itt helyezik el a száradt paprikafüzéreket. A főépület nagyjából részben vályog, elvélve akad csak téglá, a gazdasági és melléképületek, istálló, csűr, ól, akól, göré, verem, nyárikonyha, sütökemence az udvar különböző részein pedig, ha külön épültek, vagy vályog, vagy vertfalból vannak emelve, esetleg deszkából összeácsolva. A tető fedése nád, elvélve zszindely, félcserep és cserep. Palafedés nem fordul elő. Legnagyobb részük természetesen nád, főleg a régebbi építésű tanyák (kb. 75 ház), míg a többi cserep és félcserep, amely a tető gerinc két oldalán kb. 1 m hosszúságban cserep, a többi, alsóbb része nád vagy szalmatetejű. Kisebb tanyáknál rendszerint egy, de alacsonyabb fedél alá van építve, az istálló egészen kicsi, ablaknak nevezett nyílásokkal. Ha van nyári konyha, azt rendszeren a főépülettel szemben építik. Igen érdekes, hogy különösen ott, ahol régi építésű a főépület egész csinosan építik meg ezt a kedvelt épületformát, amelyet azután, ha felépült állandó lakásnak használnak nemcsak nyáron, hanem télen is. Hogy ez a kicsi épület, hiszen eredeti rendeltetéséhez nem kell nagynak lennie, egészséges, hygienikus szempontból nem megfelelő, az nyilvánvaló. Ezekben a nyári konyháknak még az az érdekesség, hogy legtöbbször a banyakemence mellett kályhát is használnak. Sajátosságuk, hogy a belső udvart igen nagyra méretezik s ezt veszik körül a melléképületek. (Lásd 2. fényképet.)

Az alaprajza mint mondtuk téglalap. Bejárat a középén van, amely a konyhába vezet, innen két oldalt egy-egy szoba. Vagy az egyik szobában, vagy a tornácnak egy elfalazott sarkában, amely kis szobaszerű építmény, főznek, esznek és tartózkodnak, tehát a lakásukat tulajdonképpen nem lakják. Különösen így van ez akkor, ha megvan a tornácból elfalazott kisszoba. Ilyenkor a konyhát legfeljebb arra használják, hogy az étkezéshez szükséges élelmet és eszközöket tartják benne. Tehát mintegy kamraszerű rendeltetése van. A szobákra így csak vendégjárás esetében van szükség „Tisz-

taszoba“ azonban majdnem minden házban van, hímzett menyegzes ágygal. Ez alól csak a város nagyon szegény kisbérleti kivételek. Nagyobb, gazdagabb tanyákban három, sőt több szobát is találunk.

A ház padlására vagy a tornácról lépcső vagy létra, vagy pedig kívülről kizárólag létra segítségével mennek fel, ahol gabona-neműeket és kukoricát helyeznek el. A házon villámhárítót seholsem találunk.

Az építéshez szükséges anyagot, vályogot többnyire minden tanyán találnak és a vályog téglát maguk készítik, vagy pedig a város által kijelölt helyen bányásszák. Téglát, ami keveset használnak, azt Alsóközponton, vagy a városban vásárolják. Ugyancsak veszik az oromzathoz, kerítéshez, stb. szükséges deszkát, ill. lécet.

A ház kéménye sok helyen eredetileg szabadkémény, újabban azonban már beépített a használatos. Ilyet csinálnak a tornác el-falazása által épített nyárikonyhára is. Elvéve találunk olyan megoldást is, hogy a takaréktűzhely vagy kályha csövét kidugják egy, az oldalra vájt lyukon, amelyen keresztül a szabadba távozik a füst. A meglévő szabadkéményt csak hűsfüstölésre használják.

A szobában többnyire banyakemencét találunk, esetleg mint mondtunk, emellett egy kis kályhát is (vaskályha), amelynek csövét a banyakemencébe vezetik, a téli és nyárikonyhákban pedig több esetben főznek is. Beépített tűzhely kevés helyen van, azt is ritkán használják.

A tüzelőanyag legfőképpen rőzse, akácfahulladék, esetleg a kukorica szára és csutkája, továbbá a földekről összeszedett gaz, amit helyenként „ballá“-nak neveznek. A tanyai ember számára az egész napi fűtés fényűzés számba megy, éppen ezért csak a jobb-módú gazdánál találunk fűtött helyiséget. Szerintök kár fűteni akkor, amikor a nap legnagyobb részében úgyis künn vannak a szabad levegőn. Ha pedig időnként bemennek, akkor a szoba párás, áporodott levegője is elég meleg nekik. A hideg napok azonban meghozzák a fűtés szükségességét, de ilyenkor ablakot nem nyitnak, nehogy a fűtés és tüzelőanyag kárba vesszen.

Bármilyen is a szoba fekvése, megvilágítása, az ablakok kicsinysége folytán rossz. Szép világos szobát bizony keveset találunk, különösen a régibb épületeknél. Az újabbaknál valami javulás tapasztalható, de még így is ritka a normális nagyság. Nem túlo-

zunk, ha azt mondjuk, hogy sok helyen a 260 cm² -t sem haladja meg az ablaküveg nagysága. Ezt a kis szellőztető nyílást sem hagyják elég ideig nyitva, hogy szabadon szellőződjön ki a szoba vagy konyha, mert nyáron a legyekről, télen a hidegtől félnek. Ha ehhez hozzávesszük a földes szoba állandóan párolgó szagát — hiszen a legtöbb helyen földesek a szobák, legjobb esetben egy van kipadozva — és a benttartózkodók által elhasznált rossz levegő keveredését, elképzelhetjük az egészségi állapotokra oly káros helyzetet. Nem mondhatjuk, hogy mindenütt így van, de a többségnél mindenesetre ez a helyzet. Ezt az általunk tűrhetetlen levegőt még a napfény sem enyhíti, sok helyen a káros „befüggőnyzés” miatt, amely szintén melegtartóként szerepel. Egyetlen fényforrásuk a petróleum, mellyel azonban rendkívül takarékosan bánnak.

A szoba és konyhaberendezés a pénzbeli viszonyoktól függ. A legtöbb helyen az újabb formájú városi festett sablont találjuk, csupán egyes szegényebb helyeken vannak annál is gyatrább, rozoga, különböző helyekről összeszedett, vagy saját maguk által összeácsolt bútorok. Elmaradhatatlan azonban a pad és sublót, az előbbi a szobában, mint pedig a konyhában is. Sok helyen találunk tulipános ládát is. A bútorok színe a sárga és barna mindenféle árnyalata, ritkábban a kék. Népies motívum közül csak a tulipán említendő, de ezt is a készítő asztalos mester csinálja. A lakószobák többnyire festettek, kék, piros, zöld és sárga színek keverékéből, míg a konyhák és többi helységek meszeltek. Szegényebb házaknál azonban csupán meszelést találunk.

Az udvar a legtöbb helyen két részre oszlik, külön gazdasági udvarral. Mindkettőt kerítés fogja körül. A kerítés anyaga legtöbbször léc, elől ritkábban, hátul mindig nád, gally, kukoricaszár. Az utak mellett épült tanyák kerítése jobb, mint a bentfekvőké. Kerítés nélkül csak nagyon kevés tanya áll. Élősövény a legritkább. Csupán egy helyen találtam olyan sövény kerítést, amelynek meg van a zárt jellege. (Juhász István Z/15. sz. tanyájánál, területünk ÉK-i sarkánál). A tanyára való bejárás a kapun történik, amelynek anyaga egyező a kerítéssel. Zár a legtöbb helyen nincs, csak betámasszák, vagy elrekeszelik. Az udvaron lévő mellék épületek a tisztaság, hygienie és célszerűség szempontjából a legritkább esetben felelnek meg.

Trágyatelep a területen ismeretlen. Az udvar egyik sarkában

gyűjtik össze a trágyát, innen azután kihordják a földre.

Kút minden tanyában van, sőt a legtöbb nagyobb tanyán nem is egy, hanem kettő, három, amelyek a birtok különböző részein vannak. Az ivóvíz mindenütt kifogástalanul jó, egészséges. Ami nagy áldás a lakosságra. Mindenütt gémes kutakat találunk, fából készített itatóvályúval. Öntözésre nem használják a vizet.

Minden tanyában találunk egy kis veteményes kertet, virágos kertet, egy kis szőlőt, lehetőleg sokfajta gyümölcsfával, az állatok számára egy kis legelőt. Mindez akkor van így, ha csak háziszükségletet szolgál. Ha nem, akkor más nagyobb szabású berendezkedést kíván a gazdaságnak az a része, amely eladásra is termel.

Népesség

A ritkán lakott területet római katolikus magyarok lakják. A lélekszám 539. Ehhez hozzájön 1015 ember, ezek rendszerint a környező helyekről való idénymunkások. Az 539 emberből 24 fogadott cseléd, kik a családdal együtt élnek, a többi aratás idején ide felfogadott napszámos és arató. (104 napszámos, 911 arató dolgozott 1935 nyarán a területen.)

Jelenleg tehát 128 család él kint, összesen 539 lélek. Egy km²-re 53 lélek jut, illetve egy emberre 3 kat. hold esik. A terület aránylag ritkán lakott, legsűrűbben ott helyezkedik el a népesség, ahol szőlő borítja a területet. Egyes tanyákon a lélekszám nagyon változó :

1—2 lélekkel bíró családok száma	21
3 „ a cselédek „	28
4 „ együtt „	29
5 „ „ „	25
6 „ „ „	17
7 „ „ „	3
8—10 „ „ „	4
11 „ „ „	1

a cselédek nélkül 24

"	"	31
"	"	28
"	"	25
"	"	13
"	"	2
"	"	4
"	"	1

Érdekes, hogy egy tanyán egynél több gazdasági cselédet nem igen tartanak. Ezeknek nem adnak legtöbb esetben külön lakást, hanem együtt alszik a családdal. A cseléd nem házas, egyedül él, úgylátszik nem tűrik az együttélést vagy házasságot.

Gyermekek csaknem minden családban van és pedig 2 vagy 3.

0 gyermekkel bíró család 23

1	"	"	"	29
2	"	"	"	27
3	"	"	"	26
4	"	"	"	11
5	"	"	"	7
6	"	"	"	3
7	"	"	"	1
8	"	"	"	1

52 családdal 76 olyan család áll szemben, ahol több gyermek van. De az 52-es szám sem mutat valódi értéket, mert 13 idős, özvegy asszony él a területen, kiknek férje már meghalt, gyermekei megházasodtak vagy férjhez mentek, új tanya házat építettek, vagy éppen erről a területről kivándoroltak. Az öreg asszony pedig itt él a birtokon egyedül, mert a birtokot nem hajlandó haláláig kiengedni kezéből. Természetesen vannak fiatal házaspárok is, ahol még nem lehet gyermek vagy pedig csak egy van. Így az egész statisztika hamis képet mutat, nem adja a tulajdonképpen létező állapotokat.

Ezt a területet tehát egykés területnek nem mondhatjuk és Szeged környékén egykéről beszélni nem lehet. Ellenben megállapíthatjuk, hogy dacára a nehéz megélhetési és vagyoni viszonyainak, mindenütt van gyermek.

Területünkre visszamenőleg nem áll rendelkezésre statisztikai adat, csupán becslések alapján következtethetünk az akkori népességi állapotokról. Segítségül szolgál a II. József császárkori felvétel és az 1835-ös kataszteri felvétel. (Itt a kapott házak számát, egy átlagos számmal, 5-tel szorozzuk.) Így kapjuk meg a következő adatokat: 1784-ben 120 lélek és 1835-ben 370 lélek élt ezen a területen.

Ha összehasonlíttjuk egész Zákány kapitányság területével, a következőket látjuk: Zákány területe 7885 kat. hold (kb. 46 km²). A területen a lakosság száma 2000 körül van, 1 km²-re tehát 46 lélek esik. Ez a szám azt mutatja, hogy az egész Zákány kapitányság területe ritkán lakott és összehasonlítva a kiszakított területtel, az utóbbi a kapitányság legsűrűbben lakott része. Zákány népességére visszamenőleg a következő statisztika áll rendelkezésünkre 1900 óta.

1900-ban 2320 lélek	
1910-ben 2165 „	Apadás 155 lélek 7 %
1920-ban 1996 „	Apadás 169 lélek 8·5 %
1930-ban 2022 „	Szaporodás 26 lélek 1·3 %

Ez a statisztika azt mutatja, hogy lélekszáma 1900 óta lassan apad. A népesség apadása 1920 óta megállt, azóta nagyon lassú fejlődést mutat.

1930-ban 1051 férfi, 971 nő élt Zákányban, akik közül 256 gyermek 6 évesnél fiatalabb. (Utóbbi a lakosság 12·5 %).

Ma a kiszakított területen 220 férfi, 195 nő és 124 tizenöt évesnél fiatalabb gyermek él.

A lakosság egy része bérlő, akik a városban vagy Alsóközponton élő birtokosok földjeit művelik. Természetesen itt váltakozás is elő szokott állni, mindig jönnek újak és ha 1—2 lélekkel gyarapodik vagy csökken az összlakosság, ez nem jelent sokat. Jelenleg 23 család él itt bérlőként.

Vallás

Területünk lakossága római katolikus. Templom, plébánia nincs, de Zákány kapitányságnak jelenleg külön plébániája van. 1934-ben választották el ezt az északabbra fekvő és Alsóközponttól

távolabb eső területet, az Alsóközponti plébániától és külön plébános vezetése alatt új egyház alakult, a lengyelkápornai „kisvasút” közvetlen közelében, hol jelenleg egy eljövendő új központ alapjait teszik le. A nép meglehetősen vallásos, — pl. dicsértessékekkel köszönnek. Szigorúan tartják be a böjtöt, elterjedt az olajjal való főzés, a mákot is böjti eledelként eszik. A templom a legmesszebb levő részekről is könnyen megközelíthető. (Lásd 4. fényképet.)

Egészségügy

Az egészségügy a mai viszonyok között kedvezőnek mondható, mert orvos, gyógyszerár és szülésznő a kialakulóban lévő Lengyelkápornai központban van, tehát $1\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ órányira.

A szülők a csecsemő gondozásában, ápolásában semmi rendszert nem követnek. Akkor adnak a kisgyermeknek enni, amikor sír s akkor is azt ami a házban akad, vagy amit a felnőttek esznek. A régi barbár szokást, a mákonyozást azonban szerencsére nem használják. Tisztaság szempontjából is sok volna a tennivaló.

Az ifjúság túlzott szabadsága és túl korai dolgoztatása is árt a szervezetnek, mert a fejlődésben megakadályozza s így nem lesz ellenálló a különböző betegségek, főleg a tüdőtuberkulózis ellen, mely a fiatal szervezetet leginkább veszélyezteti. A lakosság egészséges, ami főleg a jó ivóvíznek tudható be. Csakis így lehetséges, hogy járványbetegségek régóta nem fordultak elő. S a tanyavilágban olyan ismerős tuberkulózis és trachoma is ritkán jelentkezik.

Kisebb bajokat orvos nélkül, házilag kezelnek. Háziiorvosságai nem veszedelmesek az egészségre. Ez a lakosság értelmi színvonalát tünteti fel kedvező színben.

Temető Lengyelkápolnában van. Itt van a halottkém is.

Életmód

Életmódjuk primitív és egyszerű. Télen 4—5 órakor kelnek és este 8 órakor fekszenek le. Nyáron már 3 óra' a felkelés ideje, a lefekvés pedig kitolódik 9—10 órára.

Munkásságuk is ez idő alatt folyik, kivéve az étkezési időt. Az étkezés száma három-négy, szegényebb bérlők között előfordul, hogy csak kétszer esznek, legalább is a felnőttek.

Munkaidőben a munkahelyen történik az élelem elfogyasztása, amelyet vagy a gazda felesége, vagy egyik gyermek visz ki.

Étrendjük nem mondható változatosnak. Krumpli, tésztafélék és füstölt disznóhús a főtáplálék, amely kiadóságánál fogva az éhség érzetét hamar elveszi. Ők már annyira hozzászoktak ehhez a nehéz ételekhez, hogy az állandó munka mellett nem tudnának meglenni nélküle és könnyebb ételek nem elégítenék ki őket. A burgonyát mindenféle elkészítési formájában megtaláljuk. Tésztafélék közül legkedveltebb a tarhonya. A fentieken kívül a birkahús és a bab az, melyet az élelem céljaira felhasználnak.

Az italfogyasztás és dohányzás az átlagot nem haladja túl.

Nemzeti viseletük nincs. A nők gyári készítményű ruhákat viselnek. A férfiak ünneplőjeként azonban többnyire megmaradt a remekbe készült csizma. Hétköznapi természetesen a legrosszabb munkaruhát hordják.

Társadalmiéletéről beszélni nem lehet. Az ezelőtt szokásos esténkinti közös kukoricafosztás, morzsolás, tollfosztás már csak elvétve fordul elő. A városi élettel csak akkor érintkeznek, ha ügyesbajos dolgaik bekényszerítik, különben csak egy-egy házasságkötés, disznótör alkalmával hagyja el szórakozás céljából otthonát.

A gyermek felnevelése részben a szülői házban, részben az iskolában történik. A gyermekekkel nem sokat törődnek, anyja, apja kinn dolgozik a földön, a kisgyermek vagy egy bokor árnyékában játszik egész nap egyedül, vagy otthon idősebb testvérére bízák. Szülei 4—5 éves korában már befogják a munkára és pedig liba-, pulyka-, vagy birkapásztor, esetleg a tehének őrzője. 15 éves korában már mindent végez a gyermek, sőt ettől már férfiként kezelik. Ez azután sokszor az iskola, a tanulási lehetőség rovására történik.

Iskola viszonyok

Területünkön iskola nincs, de körülötte 4 is helyet foglal. (Lásd 5. térképet.) Egy délre a mórakalmi, egy közvetlenül a nyugati határszélén a lázártanyai, egy az északi határszélén a Kószó István iskola és egy a Lengyelkápolnai központban a Zabosfai, azaz újabb nevén „Lengyel“ áll. el. népiskola.

Mind a négy iskolának egy-egy tanterme és két tanítója van. Miután csak a „Lengyel“-iskola tartozik Zákány területére, azért csak ezt számítjuk közvetlenül ide és ezzel foglalkozunk bővebben. (Lásd 5. fényképet.)

A Lengyel áll. elemi népiskola az 1868. évi XXXVIII. t.-c. értelmében épült. Az épület is 1868-ból való. Csupán a tanítói lakás és a hozzátartozó melléképületek az újak. Ez utóbbiak az 1927. évi karácsonyára készültek el. Az iskola jelenleg egy tantermes. (1936 nyarán épül még hozzá a második tanterem.) Az elemi iskola hat osztályú. A gazdasági továbbképző három osztályú. — Fiuk-leányok egyszerre látogatják. Délelőtt az I. és II. osztály növendékei, — téli időben 8 órától fél 12-ig, nyári hónapokban 7 órától 11-ig. Délután a III.—VI. osztály növendékei, — téli időben 12 órától 4 óráig, nyári hónapokban pedig fél 12 órától délután 5 óráig.

A tanulók mindegyike naponta feljár az iskolába. Egynémelyik 2—3 km.-ről is.

A hat osztály elvégzése után a gazdasági iskolába kerülnek a gyermekek, amely Alsóközponton van. Itt további szellemi oktatás és gyakorlati gazdasági kiképzést nyernek a tanulók. Területünkön az iskolakötelezettek száma összesen 124, ebből 60 fiú és 64 leány.

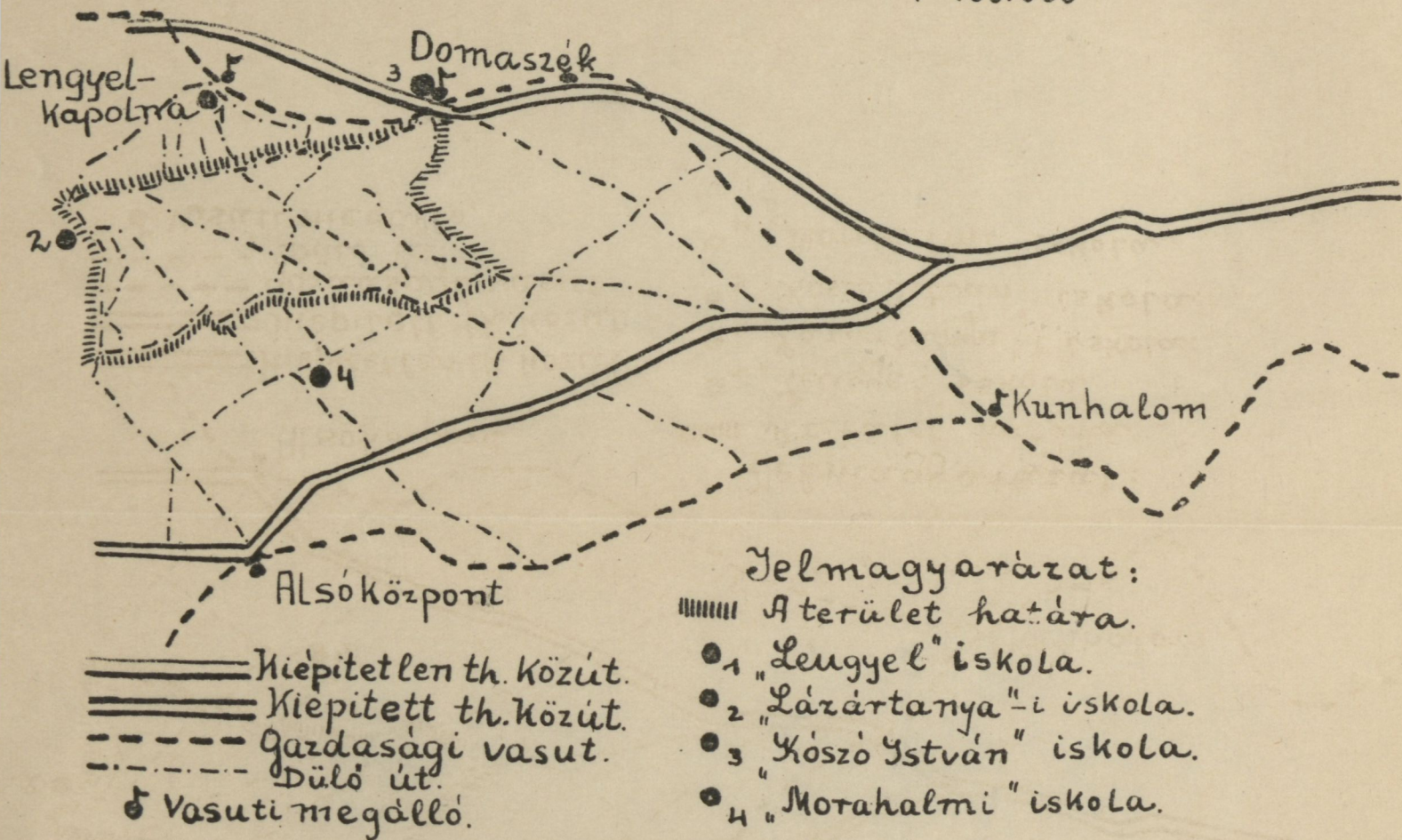
A serdülő ifjúság a legtöbb esetben túlzott szabadságot élvez. Ennek pedig káros következményei vannak egyénileg is, társadalmilag is. Ez ellen a túlzott szabadság ellen újabban a gazdakörök is felszólaltak, mert az erkölcsi téren mutatkozó bajok megszüntetése már elodázhatatlan kérdés. Jelenleg a módokat keresik, amelyekkel megtudnák oldani ezt a súlyos társadalmi problémát.

8. sz.

Tanyai iskolák

(Kroll O. 1931.)

1:100.000

Művelődés

Társadalmi életük, mely részben a gazdakör helyiségében zajlik le, alkalmul szolgál arra, hogy egymásközt megbeszéljék a világ eseményeit. Itt aztán megnézik az ujságot, míg a fiatalabbak már billiárdoznak.

Ahol van rádió, ott az időjárás jelentését és a terményárak bemozdását nagy figyelemmel kísérik.

Területünkön elenyészően kevés a rádiókészülék, melynek magyarázata a készülék drágaságában rejlik.

Egyelőre még hiányzik a kultúrház, amely a társadalmi élet fejlődésének nélkülözhetetlen alapja.

A művelődésnek, amely javukat szolgálja, nem ellenségei. Fölkeresik a népművelődési előadásokat, összejöveteleket. Ezeket az előadásokat a lengyelkápornai gazdakör helyiségeiben, vagy az iskolában a Szegedi Népművelési Bizottság tartja. Az utolsó 10 esztendőben a Szegedi Alföldkutató bizottság igen nagy sikerrel mélyítette ki, — a különösen gazdasági vonatkozású — népművelési előadásokat. Ma már a földművelési minisztérium szakelőadásain kívül (Alföldi Mezőgazdasági Intézet, Szeged) a Szeged-vidéki Gyümölcsstermelők Egyesülete és Gazdasági Egyesület is kiveszi a részét a tanyai nép műveléséből.

Évenként átlag öt népművelődési előadást szoktak tartani, amelyre tanyai viszonylatban szép számmal, 60—80-an összejönnek.

Különösen a kultúrát, műveltségetadó és azt fejlesztő előadásoknak van meg a gyakorlati hasznuk. De nem csak ezeknek, hanem a gyümölcsstermelési, gyümölcsápolási tanfolyamoknak is nagy számú hallgatósága van. Az előadásokba beleszólnak, kérdezzetnek, néha vitatkoznak, legtöbbször igazat adnak. Titokban mindig kételkednek abban, hogy javukat akarják-e. Itt sok még a tennivaló, mert a gazdák többet várnak a népművelési bizottságoktól.

Kultúrszükségeiknek, kultúrigényeiknek, műveltségüknek mérteke a könyvtár látogatottsága, amelynek évi forgalma 400—600 között változik. Természetesen ez a szám nem területünk könyvtár kicserélődési forgalmát jelzi, hanem a Lengyel-iskola könyvtárát. Leginkább történelmi könyveket, elbeszéléseket szoktak olvasni.

A könyvtárakat a tanítók kezelik. A tanyai nép olvasmányá-

hoz számíthatjuk még a naptárt, vagy ahogyan ők mondják „kalendáriumot“, amelyet néhány fillérért a városban vesznek.

Ujságok közül a Szegedi és Pesti Friss Ujságot, a Képes Kis Ujságot és a Tanyai Ujságot kedvelik.

A tanyák műveltségének előmozdításában nagy szerep hárul a tanyai tanítókra, akik ha buzgalommal teljesítik kötelességüket, meg kell az eredménynek látszódni. De a tanítók munkája nem elég, az államnak és városnak is hozzá kell járulni jóakarató és hathatós támogatásukkal.

Addig kell segíteni, amíg a gazdáknak meg van a kellő bizalom a felsőbb hatóságok iránta való jóindulatában és lelkesedés, szorgalom a saját munkája, földje irányában.

A lakosság jellemzése

Jellemzi a lakosságot a középnél magasabb termet, barna haj és szem, ami alól azonban természetesen akad kivétel is. A férfiak soványak, a nők jól tápláltak.

Rendkívül zárkózottak és bizalmatlanok különösen az „úrfélékkel“ szemben. Eszesek, azonban ez sok helyen ravaszsággal párosul. Egymás között nyíltszívűek és a lehetőség szerint segítik egymást.

A szociális kérdések közül a szegényügyet, egymásközt intézik el. Nem várják a hatóságok intézkedéseit. Így saját belátásuk szerint igyekeznek megoldani ezt a nehéz problémát. A módosabb gazdák adják a kenyeret és egyéb adományokat, amit aztán a tanító oszt szét a szegények között. Igényeik többnyire annyira jelentéktelenek, hogy a szegényügynek ilyen megoldása majdnem kielégítő. A mai időket jellemzi, hogy a tanyát állandóan vándoriparosok járják, akik egy tál ételért vagy szállásért apró munkákat végeznek. A nép jó szívére jellemző, hogy az előbbit szívesen adják. Szállásra azonban idegent ritkán engednek be.

Életszemléletük, világnézetük egészséges. Hazafias alapon álló elem, akik között nincs talaja a felforgató eszméknek. A nagyobbarányú bűnözés ismeretlen, bár kisebb lopások sűrűn előfordulnak. A leventeintézménynek nem ellenségei, annak hasznát, szükséges voltát belátják. Ugyszintén az iskolákkal sem viseltetnek el-

lenszenvvel. Egymást feltétlenül megbecsülik, tisztelik. Ez azonban nem akadályozza meg őket abban, hogy egyiküknek-másikuknak valamilyen gúnynevet ne adjanak. Az „adományozott” nem nagyon törődik ezzel, sőt felveszi harmadik nevének, mint például ; Farkas „Jäger” Szilveszter (Zákány 457. sz.), Ábrahám „Tandari” Ferenc (Zákány 479. sz.), „Kupec” Pap János. „Koldús” Pap János (Ez pl. a legmódosabb gazda.)

Babonás szokásokkal is találkozunk, főleg az öregeknél. Hisznek a „rontás”-ban, de sokan vallják, hogy tudnak ellene védekezni. Különösen jószágokra vonatkozó rontások ellen vannak különböző babonás védekezési és elhárítási eljárásaik.

Szokásaik közül említésre érdemes a házasságkötések alkalmával tartott lakodalom. Először ugyanis megtartják a polgári esküvőt, utána lakodalmat tartanak, a vőlegény vagy a menyasszony házában. Utána egy hét múlva van az egyházi esküvő, újabb lakodalommal a másik ünneplő házban. Szokás ilyenkor a környéket, meg a szomszédokat megvendégelni és megitatni. Lacikonyhát állítanak.

Temetések alkalmával némelyek zsebkendőket osztogatnak. Általános népszokás, hogy a templom padjaiban a nők és férfiak nem ülnek közösen, hanem külön-külön oldalon.

Igen szigorúan betartott arató ünnepélyek vannak. Ökrös szekéren hozott kévéket a pap megáldja, utána természetesen tánc, cigány és nagy mulatozások vannak.

Különben minden olyan alkalmat, ahol össze jöhetnek igen kultiválnak, így névnap megtartását, de különösen a Szilvesztert szokták megünnepelni.

Közigazgatás

Területünk közigazgatásilag három helyre tartozik : Lengyelkápólnához, amennyiben itt van az anyakönyvvezető a tanító személyében, azonkívül most van folyamatban a postaügynökség felállítása telefonnal, Alsóközponthoz és az ott el nem intézhető ügyekben a városhoz.

Lengyelkápólna alakulófélben lévő központ, mint régebben Alsóközpont volt. Egyelőre lassú tempóban fejlődik. Közigazgatási

szerve előreláthatólag még soká nem lesz. Postai kézbesítés vagy feladás postaügynökség hiányában egyelőre még nagyon lassú és nehézkes.

A múlt év novemberében a bizottsági ülésen előterjesztették azt az indítványt, hogy az alsótanyai Domaszék-Zákányi részen állítsanak fel rendőrsőt. Ezt azonban elvetették, mert pénzügyi akadálya van.

Igy ma a közbiztonságra a kutyák ügyelnek jól-rosszul. Kutya minden tanyában van. Néhol kettő is. Többnyire két eperfa közé kifeszített drótra akasztott láncon van, hogy így nagyobb területen mozoghasson és védőőrsi tisztét minél jobban betölthesse. Természetes, hogy így a közbiztonság elég sok kívánni valót hagy hátra, mert az éjszakai betörések, lopások gyakoriak.

Foglalkozás

A lakosság főfoglalkozása a földművelés, kisebb részben a szőlőművelés, amely bár szintén földművelés, de elüt attól, mert nagyobb szakértelmet kíván.

Állattartással is foglalkoznak de tenyésztésről szó sem lehet, mert ha el is ad belőle valamit, néhány pár baromfit, borjút vagy malacot, főkereseti forrása még sem az.

A szántóföldi termelés főleg rozs, kukorica, paprika és burgonya.

Mezőgazdasági viszonyok

Szeged külterületén az állattenyésztés volt a főszólyban, mely lassanként a XIX. sz. vége felé alakult át a földművelésre, s szorította teljesen háttérbe az állattenyésztést.

Mint tudjuk Szeged egyike Magyarországnak legnagyobb birtokú városainak, területe 141.050 kat. hold.

A város körül három öv húzódott; 1. a legelők öve, 2. az u. n. „Feketék” öve, hol a televénydús talajon földműveléssel foglalkoztak és végül 3., hol állattenyésztés folyt.

A török feldúlta Szeged határát, eltűntek a külső gazdaságok.

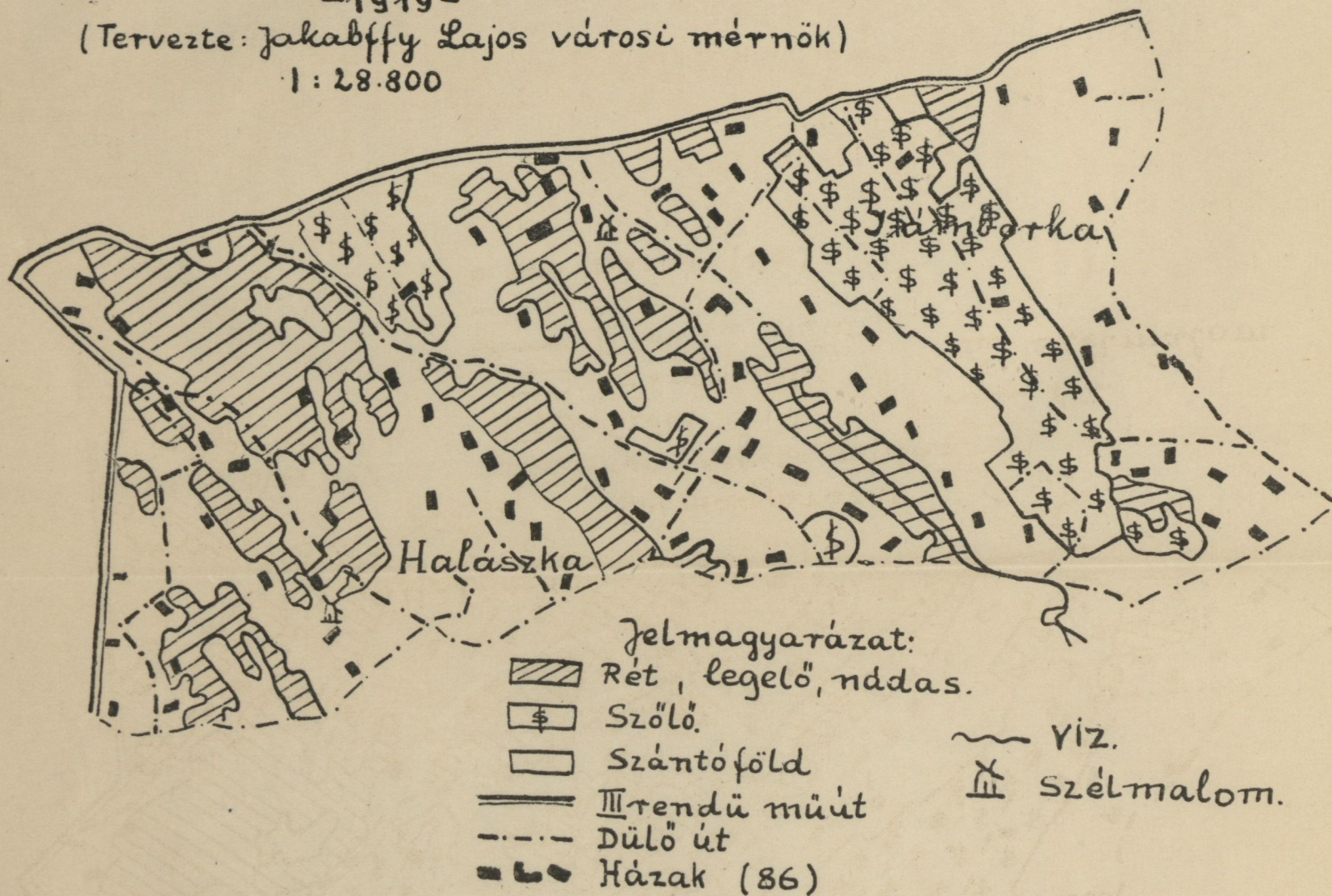
Szeged-Zákány területéből 10 km².

3. sz.

-1919-

(Tervezte: Jakabffy Lajos városi mérnök)

1:28.800

A felszabadító háború ismét kárára volt a mezőgazdaságnak. Csak a XVIII. sz. elején a fejlődő viszonyoknál, a népesség szaporodásánál és különösen a közbiztonsági állapotok javulásánál fogva a foglalatások és megszállások lassankint a távolabb eső területekre; a pusztákra is kiterjedtek. Ezáltal öröktulajdonú szállások keletkeztek. A megszállásokra a város tanácsa adott engedélyt. (Igy pl. 1731. febr. 17. és 23-án a tanács Tömösvári András és Dejanovics János tanácsnokoknak Zákányban adott szállásoknak való területeket.) Igy népesedett be lassankint a kietlen pusztá. (Reizner: Szeged története. III. k. 426—427. I. Szeged 1899.)

Amint látjuk a tanyai gazdálkodás évszázados fejlődés eredménye, mely az ősi állattartásból alakult ki. (Közlegelők). Tehát az állattenyésztésen volt a súlypont, ez most eltolódott s új helyzetbe kellett beleilleszkedni a szántóföldi termelésnek, szőlő és gyümölcsfa termeléssel. Tehát a szilaj állattenyésztés természetes uton és módon alakult a földműveléssé.

1750—60 között elkezdődött a szőlő és gyümölcsfa telepítés a sivány homok megkötésére.. (Szűts M: Szeged Mezőgazdasága. 64. I. Szeged. 1914.)

Kialakult a mai kép. Szántóföldek, legelők, rétek, szőlők, erdők és nádasok szerint. S ha mindezt végigvizsgáljuk, megkapjuk a mai gazdasági képet. (Lásd 3. térképet.)

A mezőgazdálkodás először is a talajnemmel van kapcsolatban, aszerint változik a terméseredmény. Szikes, homokos talaj változása ez a terület. A nagyobb %-ot homok foglalja el, amelyen a szőlőművelés folyik, jóminőségű bort ad. A homokon még a tisztabúza és a kapásnövény nagyon szépen megterem.

Területünk nagyobb %-a szántóföld (988 hold), mely az egész terület 59·12%-a. Ezen a területen főképpen rozstot termesztnek, összesen 520 holdon, azonkívül búzát 56 holdon, néhol árpát 17 és zabot 13 holdon, de ez nagyon elenyésző számban fordul elő a többihez viszonyítva. Ismét nagyobb mennyiségben a tengerit 202 holdon, burgonyát 78 holdon. Dinnyét (3 holdon), káposztát (13 holdon) főképpen házi használatra termesztnek. Paprikát, mely egyike a legfontosabb növényeknek 51 holdon termelnek.

Takarmánynövények közül a takarmányrépa, lucerna és búkőny az, melyet termesztnek.

A földek szélén és a tengeri közt bab, tök és napraforgó igen szépen megterem.

Területünkön még mák (9 holdon) és seprűcirok fordul elő (8 holdon), mint gazdasági növény.

Kerti vetemények közül uborka, zöldbab, borsó, hagyma, saláta az említésre méltó. De %-ban kifejezve nem nagy részét foglalja el területünknek.

A többi része szőlő, legelő, rét, erdő, kert, nádas és terméketlen terület között oszlik meg. Az erdő nagyon kevés, inkább fásított legelőnek nevezhetjük, mint erdőnek. Területünk DK-i részén foglal helyet.

987 hold	1196 q	szántó a terület	59·13	%-a
408 „	1226 „	rét „ „	24·48	„
62 „	519 „	legelő „ „	3·83	„
172 „	811 „	szőlő „ „	10·28	„
2 „	629 „	kert „ „	0·14	„
4 „	1122 „	nádas „ „	0·23	„
2 „	733 „	erdő „ „	0·12	„
29 „	1385 „	terméketlen „ „	1·79	„
1670 hold	1221 q	össz. terület	100·00	%

A legelőkön szarvasmarha, sertés és juh legelészik.

A réten a széna termelése fontos, mely a talaj szerint jó száraz, vagy nedves savanyú szénát ad. (Jó széna 134 h 657 q-on terem, savanyú széna 274 h 569 q-on).

A szőlőtermelése 1750-től kezdődik, amikor a homokos területen meghonosították. A szőlőt a Szerémségből hozták be és pedig főleg magyarkát és kadarkát (Szűts M: Szeged Mezőgazdasága. 64. 1. Szeged 1914.) ültettek. Ma már 172 h 811 q-ot szőlő borítja, mely a terület 10·28 %-a. Természetesen a szőlőtelepítés állandóan folyik, új és új vesszőket ültetnek.

A szőlő két összefüggő területen van, de sok kiscgazda kezén oszlik meg. A legnagyobb szőlőbirtokosnak pl. 7 hold 464 quadrát területű szőlőbirtoka van. (Pap János Z. 64. sz.)

0—1 holdig	55	4—5 holdig	5
1—2 „	30	5—6 „	1
2—3 „	14	6—7 „	1
3—4 „	8	7—8 „	1

Legtöbb az 1 holdat meg nem haladó szőlő.

A szőlő közt gyümölcsfákat találunk. Ezeket is 1750—60 között ültették a homok megkötésére, ekkor főleg alma, dió, meggy, cseresznye és körtefát ültettek. A fiatal telepítésű gyümölcsfák még nem hoznak semmi termést. Ma ezekben nagy a változatosság. Sajnos sokféle fajtát ültetnek még ma is, főképpen alma-, szilva-, meggy-, őszibarack-, körte- és cseresznyefát, a Szegedvidéki Gyümölcstermelők Egyesülete minden propagandája ellenére. A gyümölcsfák száma 5721 darab, ennek 27 % -a alma, 15 % -a szilva 12 % -a őszibarack, 9 % -a meggy és 7 % -a cseresznye.

Ha a terményeket sorba vesszük akkor legnagyobb számban a rozst találjuk 520 holdon. Főképen a magyar rozst termesztik, amelynek a talaj és az éghajlat legjobban megfelel. Holdanként átlag 4—6 métermázsa terem. Ez a szám természetesen az időjárás szerint változást szenved. De mivel tavasszal esik legtöbb eső, mikor a rozs növényben van, ez jót tesz és a nyári szárazság nem lesz rá kedvezőtlen, mert ez a szemek érését sietteti. Az egész terület tehát évente kb. 2600 métermázsa rozst termel.

A rozst többnyire őszel, szeptemberben vetik, ritkábban tavasszal. Az aratás ideje június vége—július eleje. A földnek rendszerint két szántást adnak, de előfordul az egyszeri is. Ha tavaszi eső nem esik, akkor a szem kiszülhet s így nagy kárt tehet a termésben. A homok azonban kitűnően tartja a nedvességet, úgy hogy pl.: az 1934—35 évi nagy szárazságban is a szegedi határban elég jó termés volt rozsból.

A rozs szolgáltatja a tanyai ember kenyerét, de lovak számára takarmánként is felhasználják. Rozson kívül nagyobb mennyiségben tengerit, burgonyát és paprikát tesztenek.

A tengeri az a növény, mely az időjárást leginkább megsínyli. Kedvező időjárás esetén 1.5—2 méter magasságig is megnő s holdanként 10—15 mm. termést ad átlag. A tengeri a terület 20.2 % -t foglalja el (202 hold), az évi termés 3000 métermázsa átlag.

A tengeri hasznossága igen nagy, szára takarmány, gyökere, csutkája tűzrevaló. S mint tudjuk a gyümölcse az állattenyésztés, hizlalás szempontjából a legfontosabb. Érés ideje szeptember vége. A tengeri tövekből rendszeren kettőt hagynak meg egy fészekben, kb. fél méter távolságra.

A burgonya a szemtermények mellett a legfontosabb növény, mely a lakosság táplálékát szolgáltatja. A burgonyaföld a terület

7.8 % -t foglalja el (78 hold). Évi termésátlag 2695 métermázsa, holdanként 35 métermázsa terem. Jó termést 65 cm-es forgatással tudnak biztosítani.

A paprika szeged környékének speciális növénye, mely eredetét még a törökvilágból veszi. A birtokviszonyokkal volt kapcsolatban, mert igyekeztek a kevés földet a legjobban kihasználni, ma már alig van tanyaház ahol nem találkozunk vele. A paprika a szántóföld 5 % -a (15 hold), átlagos termelése 7—10 métermázsa között ingadozik holdanként.

A paprika nyári növény, nem magról vetik, hanem palántáról nevelik. Február—márciusban melegágyban nevelik s csak május—júniusban ültetik ki a palántát a jól megmunkált, trágyázott földbe. A paprika termése hüvelytermés. Mikor a paprika pirosra érkezik, leszedik s zsinigre fűzik, ehhez különleges ügyességű munkások kellenek. Fűzés előtt gyepen szárítják. A felfűzött paprika ilyen módon nagy koszorúkat alkot. A fűzések elkészítése is sajátosságos. A kész fűzéseket az épületek eresze alá vagy górékba álványokra felaggatják. Ősszel cinóber színű, később bíborpirossá válik. Külön tájképi jeleget adnak a vidéknek.

Természetesen változik a paprika termése időjárás szerint. Jó termés, mikor 1 holdon 250 vagy annál több fűzér is megterem. Közepes termés 180—200 fűzér, gyöngye termés az azon aluli (Szűts M: Szeged Mezőgazdasága 133 l. Szeged 1914.) A területen 1 holdra 200—230 fűzér jut átlag. Tehát ezen a vidéken a jó termés átlagot majdnem eléri.

Egy fűzér nyers paprika súlya 7—10 kg. közt ingadozik, mikor megszárad 3—4 kg. Egy fűzérből kb. 2 és fél kg. paprikát őrölnek.

Ára nagyon hullámzik és pedig azért, mert a gazdák spekulálni szoktak, sokszor az új termésig tartják a múltévi fűzéseket s csak azután értékesítik.

Takarmánynövények közül a takarmányrépát, lucernát és búkkönyt termesztik. Réten pedig a szénát.

A takarmányrépa termelése igen nagy, 30 holdon folyik. Egyike a legfontosabb takarmánynövényeknek. Lucerna termelésé 12 holdon, a búkköny csak igen kis területen 1 holdon folyik.

Megemlíthetjük még a cirok termelését (9 holdon), melyet seprő készítéshez használnak fel.

A szántóföldi termelésből tehát :

5.7 ‰ buza	52.6 ‰ rozs
1.5 „ árpa	20.2 „ tengeri
1.2 „ zab	5.2 „ paprika
7.8 „ burgonya	3.0 „ répa
1.0 „ lucerna	1.8 „ káposzta és cirok

Földek szélén, tengeri között napraforgót, babot és tökört ültetnek.

A napraforgónak nagy szerepe van, mert a tanyai nép a napraforgó magjából nyert olajat használja fel főzéshez a disznózsír helyett s ezzel nagyon könnyít megélhetésén a szegény nép. Szárát kerítésanyagnak és tüzelőanyagnak használják fel.

Minden tanyán van kisebb-nagyobb konyhakert, hol a házi szükségletre termelnek dinnyét, mákot, továbbá uborkát, borsót, zöldbabot, paradicsomot és más zöldségféléket (összesen kb. 25 holdon).

Ezeket a konyhakerti növényeket leginkább palántázva ültetik ki, főképen a paradicsomot és káposztát. Ezek földjét jól megtrágyázzák mielőtt ültetésre kerül a sor. Öntözni rendszeresen nem szokták ezeket a konyhakerti növényeket, legfeljebb nagy szárazság idején locsolnak el néhány kanta vizet.

Nem szokás kétszer ugyanazt a veteményt egy helyre ültetni, ezért ahol egyik évben tengeri vagy burgonya volt, a másik évben rozsot, búzát ültetnek. — A rét gondozása legfeljebb boronálásból áll.

Területünkön a szőlő és gyümölcsstermelés nagyon fontos, mert eladásra kerülő termelvények ezek.

Szőlőfajták közül területünkön főképpen borszőlőt termelnek a magyarkát, kadarkát, kövidinkát, ezerjót, szilvánit, mézesfehért, a csemegeszőlők közül a muskotályt. A szőlő, sor és tőtávolsága 80 cm. és 1 méter között váltakozik. Lugast olyan helyen találunk, ahol a konyhakert középső útjának két oldalán ültettek néhány tövet.

A bortermelés az egészterületen 892.80 hl. bor. Egy holdra átlag 20 hl. jut. 1934-ben ha nem is a legnagyobb mennyiség, de az utolsó 40 év legnagyobb cukortartalmú bora termett.

A szüret szeptember vége, október eleje. A mustot csak akkor adják el és azok, akiknek feltétlen pénzre van szüksége.

A bor minősége jó. A tanyai nép inkább az új bort kedveli, de ennek oka, hogy az óbor gyakran elromlik, mert jó pincék ritkák és nem tökéletes a hordó és borkezelés sem. A bortermésben nagy hullámozás van, amelynek főoka az, hogy a peronoszpóra és a lisztharmat ellen gyengén védekeznek. Tavasszal és nyáron háromszor permetezik a szőlőt, azonkívül metszik. Szokták trágyázni is. Télen betakarással védik.

A szőlőskert gyümölcsfanélkül el sem képzelhető (Lásd 6. képet), pedig a gyümölcsfa a szőlőnek nincs hasznára. Elkülönbített gyümölcsöst a területen nem találtam.

Gazdasági eszközök

A talaj megmunkálásához, a különböző termények és termékek feldolgozásához a 128 gazdaságban a következő gazdasági eszközök találhatók:

- I. A talajmegmunkálásához : 82 darab. eke, 68 darab. borona.
- II. A gabonatermés megtisztításához : 4 darab szelelő rosta, 3 darab konkolyválogató.
- III. A vetéshez : 15 darab sorbavető.
- IV. A takarmány előkészítéshez : 24 darab szecskavágó, 5 darab daráló, 3 darab répavágó, 3 darab kukoricamorzsoló.
- V. Bor és gyümölcsstermeléshez : 91 darab szőlőpermetező, 17 darab szőlőzúzó, 27 darab szőlősjátó és 9 darab gyümölcsfa-permetező.
- VI. A gondosabb tejkezeléshez mindössze 1 darab tejszeparátor van.

A szántáshoz főképen vasekét, (Lásd 8. képet) a boronáláshoz vasból készült boronát használnak. A vetőgépek közül leginkább a sorbavetőt alkalmazzák. Azonban a legtöbb helyen még ma is kézzel vetik el a vetőmagot, mivel e terület lakóinak nagyobb része szegény és nincs módja beszerezni a szükséges gépeket.

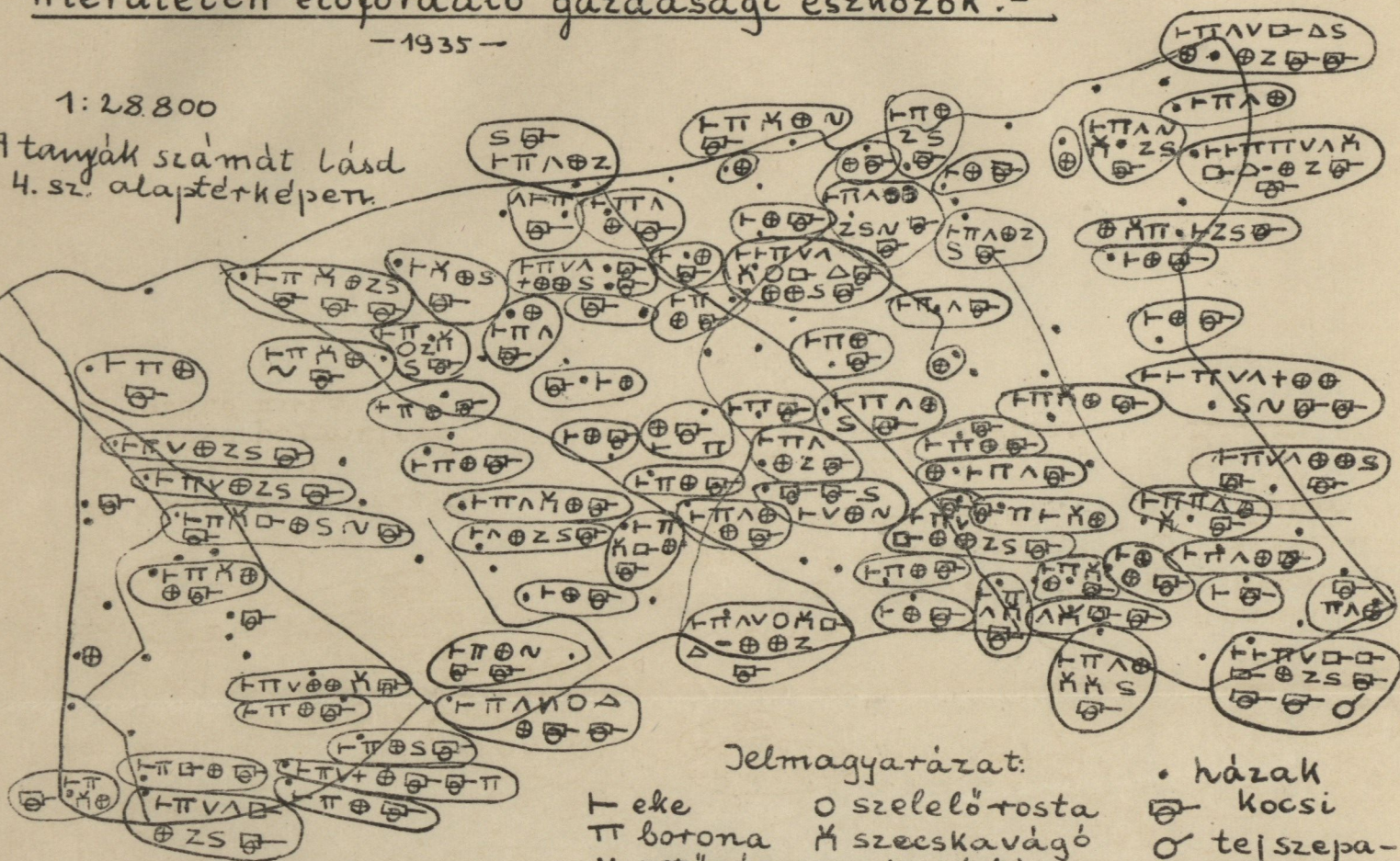
Homokterületen, kiépítetlen utakon szállítani csak könnyebb megszerkesztésű szekeiken lehet. Ezeknek teherbíró képessége

A területen előforduló gazdasági eszközök. -

-1935-

1:28.800

A tanyák számát lásd
a 4. sz. alapterképet.

△ kukorica morzsoló
- tépavágó
⊕ szőlő permetező
Z szőlő zuzó

Jelmagyarázat:

└ eke
Π borona
V vetőgép
Λ kapálógép
+ konkoly válogató
~ gyümölcsfapermetező
S szőlő sajtó

• házak
⊠ kocsi
○ tejszeparátor
— utak

5. SZ.

6—10 mázsa, aszerint, hogy egy vagy két ló húzza. Nincsen minden gazdának szekere. Összesen 107 darab szekér van a területen.

Nagyobb fokú szőlőtermelésre mutat a permetező gépek nagy száma.

A tejtejt ők maguk nem dolgozzák fel, hanem felerészben eladják, felerészben maguk fogyasztják el.

(A gazdasági eszközök előfordulási helyét lásd az 5. térképen.)

Állattenyésztés

Az állattenyésztés, mely Szeged környékének a XVI. században is a jellegzetességét adta, lassanként lehanyaglott. Eltűnnek a közlegelők, mert a föld tulajdonná válik. Átalakul a szilaj pásztor földművéssé s így az állatállomány lecsökken és ma már csak saját céljaira tenyészt állatot.

1. Az állategészségügy

Az állatokat istállókban, ólakban helyezik el. Az istállók, ólak, a tisztaság, világosság terén sok kívánni valót hagynak maguk után.

A lovaknak vagy külön istállót építenek, vagy csak a többi állattól elkülönítik az istállóban. A sertésről deszkából, agyagos földből készül. Általában évente egyszer meszelik. Fürösztés, nyírás, pataápolás ismeretlen a gazdák előtt. Nyáron az állatot kinn tartják a legelőn. A takarmányozásban sem a mennyiséget, sem a minőséget illetően rendszert nem találunk. A szopós állatok elválasztása majdnem mindig túl korán történik. Az okszerű állattenyésztést károsan befolyásolja az apaállatok csekély száma. Tenyészállataikat nem megfelelően cserélik. Az állatorvost rendszerint akkor hívják ki, mikor már késő. A szérum drágasága miatt az állatokat rendszeresen nem oltják. A beteg állatokat elkülönítik, az elhullott állatokat elássák. Ritkán az elhullott disznóból szappant főznek. A baromfiakat szalmával fedett ólakban tartják, vagy pedig a padláson vagy istállóban különítenek nekik helyet.

2. Az állatállomány

Mivel a földművelés fejlődése maga után vonta a legelők feltörését, az állattartás ma már csak kis szerepet játszik. Az iga-vonó állatokat közlekedésre és szántásra használják.

Nagyon megcsappant a lóállomány. Számuk 144. Nem sokat törődnek az állat ételmezésével. Nyáron a legelőn, télen takarmá-nyon, szénán, zabon, kukoricán tartják. A lovak rendszerint rossz-szul tápláltak, bár nagy szükségük van rájuk a közlekedés lebo-nyolításán. A lovaik magyar fajtájúak.

A szarvasmarhaállomány a legelő felosztása miatt számszerű-leg megcsökkent. Összes száma 274, ebből 5 bika, 8 ökör, 12 tinó, 153 tehén, 83 üsző és 13 borjú van a területen. Túlnyomó részben piros-tarka keresztezésű, és így kevesebb a magyar fajta szarvasmarha. A piros-tarka marhát azért kedvelik jobban, mert gyorsabban fejlődik és jobban tejel. Főleg tehenet tartanak, mert ez adja a tejet, amelyet 50 százalékban értékesítenek, 50 százalék-ban maguk fogyasztanak el. — A tejet úgy adják el, hogy több gazda szövetkezik egymással s egy viszi közülök a felvevőhöz. Feldolgozás esetén túró, vaját és tejfölt készítenek.

Sajnos, nagyon romlik az állatállomány, már azért is, mert a borjúkat vágóhídra viszik, a tehenet pedig a lefejtés után felhíz-lalva levágják.

A tehenet nem igázzák. Takarmányuk kukoricaszár, nyáron pedig a szabad legelő.

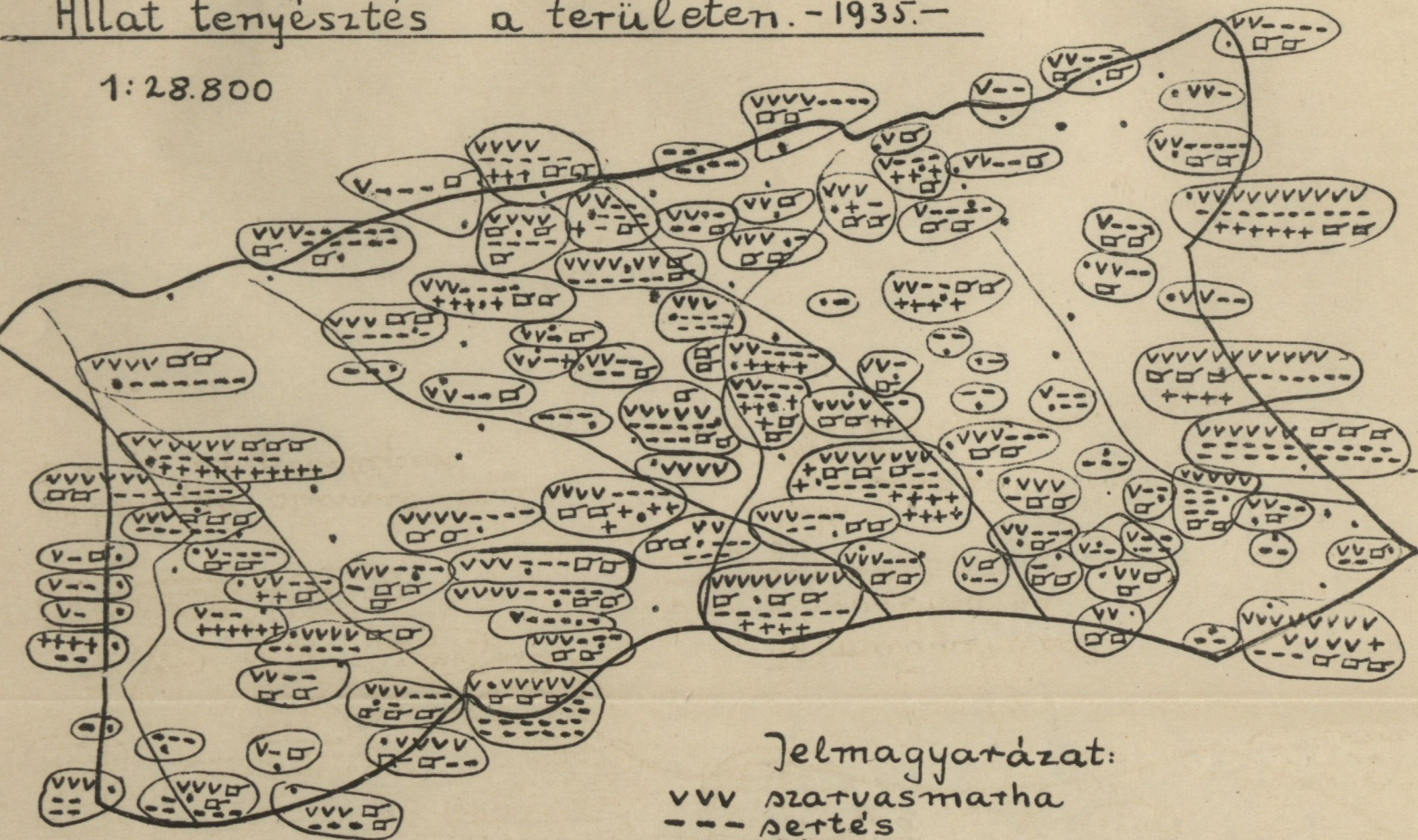
A sertésenyésztés még ma is virágzónak mondható, mert az egyetlen, ami a baromfin kívül pénzt juttat a gazdának. Ha sike-rül a kis malacokat felhízalni, úgy elad belőlük néhányat, a saját háztartására szükséges — egy-két hízott sertés — pedig ingyen marad. Ez egész évre biztosítja a húst, zsírt és a szalonnát, ami legfontosabb hús-eledelük, füstölve a nyári munkaidőben legtar-talmasabb ételük. A területen összesen 381 darab sertés van, amelyből 258 koca, 8 kan, 72 ártány és 43 évesnél fiatalabb. Fajtára nézve zsírfajta, (mangolica) mely a múlt században vál-totta fel a nyúrga magyar sertést. Hús-sertést az egész területen mindössze 6 darabot találunk.

A régi idők híres juhászata teljesen elveszítette jelentősé-gét és ma már csak néhány nagyobb gazdánál találunk juhokat,

6. sz.

Állat tenyésztés a területen. - 1935.-

1:28.800

Jelmagyarázat:

- vvv szarvasmarha
- sejtés
- ló
- ++ juh
- tanya házak
- utak
- terület határa.

Atanyák számát lásd
a 4. sz. alapterképen.

ezeket azonban nem a tejéért, hanem főként a gyapjáért tartják. (Nyírás előtt az állatot megfürösztik.) Csak pár darab van egy-egy tanyában. A területen az összes juhok száma 109 darab. Ebből 95 anyajuh, 1 kos és 13, évesnél fiatalabb. A juhok túlnyomó részben merinóiak, a rackabirka kiveszőben van.

A tanyai gazdálkodás nagyon megfelelő a baromfitenyésztés számára és mégsem olyan jelentős, mint amilyen lehetőséget ad a tanya. Bár majdnem minden tanyában megtaláljuk a tyúkot, nagyobb tanyákon ludat, pulykát, galambot, mégsem eléggé intenzív és szakszerű a tenyésztés. Főleg eladásra és tojás végett tartják. 2348 baromfi van ezen a területen. Ebből 1317 tyúk, 431 lúd, 244 pulyka és 366 galamb. Egy tyúknak nyolcvan tojás az évi hozama.

Legelterjedtebb fajta a magyar parlagi tyúk. Keltetőgépet nem használ senki ezen a területen.

A területen az állattartás mértékét a következő adatok mutatják: 274 drb szarvasmarha, 381 drb sertés, 144 drb ló és 109 drb juh van a területen, ez összesen 908 darab. Ha ezt a számot számos-jószágban kifejezzük, megkapjuk azt, hogy a hazai viszonyoknak milyen fokú állattenyésztés felel meg. (Egy számos-jószággal egyenlő 2 drb növendék szarvasmarha és ló, 8 drb sertés és 8 drb juh. Szűts M.: Szeged Mezőgazdasága 144 l. Szeged, 1914.) A számos-jószágban kifejezett állatállomány a következő: 220 drb szarvasmarha, 134 drb ló, 47 drb sertés és 15 drb juh, ez összesen 416 drb számos-jószág. Ezt a szántóföld területéhez viszonyítva, minden 2·2 hold szántóföldre esik egy darab számos-jószág. Ez már elég nagy fokú állattenyésztésnek felel meg. (Lásd 6. térképet.)

Ipar

Elenyésző korszakban találunk háziipart. Ez gazdasági eszközök készítéséből áll, de annyira jelentéktelen, hogy igazi háziiparról nem beszélhetünk. Egy-két barkácsoló él csak itt, akik tanyáról-tanyára járva javíthatnak, dolgoznak, ha akad valami munka.

Két dolgot kell megemlíteni, ami a tanyai élet szempontjából fontos és jelentős. Mind a kettő növényi terményt dolgoz fel. Az

egyik Király István tanyáján (Zákány 66. sz. a terület északi részén) (Lásd 9. képet) található szélmalom, a másik Tanács Mihály (Zákány 80. a terület déli határvonalán) olajsajtolója. A szélmalmot ma már darálásra használják. Az őrlést ugyanis az Alsóközpointi malom végzi. Sokkal fontosabb ennél az olajsajtoló, amely a napraforgó érett magjából sajtolja ki annak olaját, miután előzőleg kissé, megpörkölték.

Kereskedelem

Valamennyi termény, illetve termék értékesítésére a szegedi kisebbrészen az alsóközpointi piac szolgál. Eladásra kerül az állati és növényi termény-felesleg; tej, tojás, baromfi, sertés, zöldség-félék, paprika, stb. Ezeket kocsin viszik be saját maguk s igyekeznek ott értékesíteni. Hasonlóképpen Szegeden, vagy Központon szerzik be a ruha, fűszerszükségeiket is, mert kereskedő, bolt nincs a területen, csak Lengyelkápólnán. Szegedre már azért is járnak, mert az asszonyok ott vásárolnak be. A férfiak pedig főleg a kocsmákat keresik fel.

Közlekedés

Közlekedés szempontjából fontos szerephez jut a Pusztamér-ges-i (csorvai) műút, amely Domaszéknél érinti területünket, az ÉK-i sarkon. Ugyancsak itt érinti a gazdasági kisvasút, amely 1927-ben épült s amely hozzájárult ahhoz, hogy a szegényebb tanyai nép a terményeit a városba beszállítsa. Nem beszélhetünk azonban rendszeres szállításról, hanem csak batyúzásról, melyet a szegény nép kultivál. A Lengyelkápólnai megállóhelyről is könnyen megközelíthető a terület. (Lásd 10. képet.)

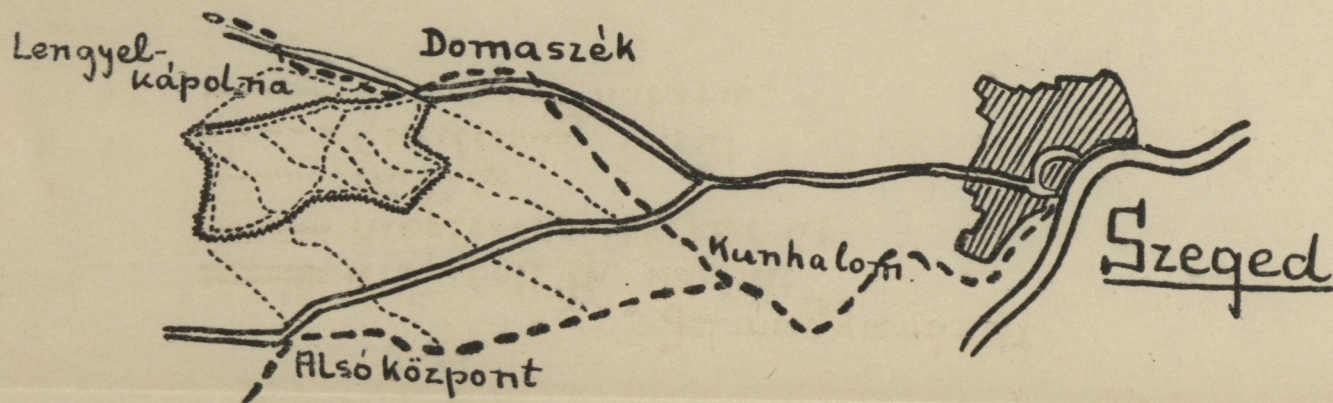
Dűlőutak homokosak, télen havazáskor teljesen járhatatlanok. A várost a kisvasúttal és kocsival lehet megközelíteni. Autobusz-közlekedés nincs, Alsóközpontra jár ugyan, de ez sokkal távolabbra esik, mint a vasúti megálló. (Lásd 7. térképet).

Területünkről, mely dílő útakon közelíthetjük meg
legkönnyebben a főbb útvonalakat és a gazdasági vasutat.

(Kroll O.-1934-)

1:200.000

7. sz

- Jelmagyarázat:
- ==== Képitett th. közl.út.
 - ==== Képitetelen th. közl.út.
 - Dílő út.
 - Gazdasági vasut.
 - ~~~~~ A terület határa.

Birtokviszonyok

Csupán törpe- és középbirtokot találunk. Hajdan a terület Szeged város tulajdona volt, mely közlegelőnek szolgált. Csak lassan indult meg a kiköltözés, így a XVIII. század vége felé még csak 24 tanya birtokból állott.

Ma az egész területen 128 birtok van összesen.

1—5	holdig	terjedő	birtok	42
5—10	"	"	"	25
10—15	"	"	"	26
15—20	"	"	"	12
20—30	"	"	"	13
30—50	"	"	"	7
50—100	"	"	"	2
100 felül	"	"	"	1

Ebből 23 haszonbérlet, a többi magán tulajdon.

Az 1—15 holdig terjedő törpebirtok van túlsúlyban, mely sajnos örökösödés, házasság útján még jobban szétaprózódik, úgy, hogy itt lassanként még a középbirtok is eltűnik, viszont ugyancsak házasság révén több törpebirtok egy nagyobb birtokká egyesül.

A táj képe

A táj arculatában döntő befolyása a vegetációnak van, a két különböző jellegű területnek, — a laposoknak, réteknek és a magasabb partoknak, amelyen a homokos talaj uralkodik — a változása. Ennek megfelelően a vegetáció is más képet mutat. Az alföldi tájnak jellegzetessége a téli és a nyári tájkép közötti nagy ellentét. Ez kizárólag lombhullató fás növényzet folytán az alföldi területen szembetűnő, míg a hegyvidéken a fenyők zöldje bizonyos állandóságot ad a táj képének.

Nagy ellentétek vannak a táj képében évszakok szerint is: a nyári vegetációban pompázó aratás előtti kép, a hullámzó buza és rozs földekkel. Az aratás utáni kép, mikor a tarlókon a keresztbe rakott szalmakazlak ádnak színt a tájnak. Majd az őszi lombhullás utáni kép, itt az ősszel még cinóber színű paprikafüzérek teszik hangulatossá a tájképet. Végül kemény tél idején a méteres hóta-

karó és a több méteres hótorlaszok a közlekedésnek néha hetekre akadályozói, az egész külvilágtól elzárják a területet. Enyhe télen sártól járhatatlan utak jelensége nem fordul elő, mert a terület homokos. Megtaláljuk az alföldi tájnak még azt a jelenségét is, hogy mindenkor egy elég nagy távban sík területen járhatunk, így a tájképét áttekinthetjük, a hegyvidéken és völgyekben ezzel szemben a látkör mindig korlátozott és szűk.

Mindezek alapján magunk elé képzelhetjük a tanyai nép életét, minden küzdelmével, munkájával, gondjával-bajával együtt. De egyben elénk tárja Zákány kapitányság, sőt az egész magyar Alföld tanyai népének életét.

Irodalom

- Gesztelyi Nagy László dr.*: Az Alföld, Kecskemét. 1925.
- Gesztelyi Nagy László dr.*: A magyar tanyarendszer kialakulása. Kecskemét. 1926.
- Gesztelyi Nagy László dr.*: A magyar tanya Kecskemét. 1926.
- Hegyfok Kabos*: Az eső Szegeden. Időjárás Bp. 1908.
- Hegyfok Kabos*: Száraz és nedves évek a Nagyalföldön az 1871-től 1905 időszakban. Időjárás Bp. 1911.
- Kádár Károly*: A magyar Alföld. — Gazdaság politikai tanulmány. Bp. 1927.
- Kiss István dr.*: Adalék a magyar tanya kérdéshez. Bp. 1929.
- Kiss Ferenc—Tonelli—Szigethy*: Szeged. Héjj Imre dr. által szerkesztett „Magyar városok mongrafiája” c. sorozatból. Szeged 1927.
- Kogutowicz Károly dr.*: Szeged emberföldrajzi problémái. — Föld és Ember. Bp. 1927.
- Kogutowicz Károly dr.*: Az Alföld földrajzi leírása. — Szegedi Szemle. 1931 okt.—nov.
- v. Lengyel Endre dr.*: Szegedkörnyéki homokfajták összehasonlító közettani vizsgálata. Szeged. 1931.
- Reizner János*: Szeged és Délmagyarország. Szeged, 1895.
- Reizner János*: Szeged története I—IV. k. Szeged 1899.
- Róna Zsigmond*: Éghajlat. II. Bp. 1909.
- Rotary Club előadássorozata*: Az Alföld problémái. Szeged. 1932.
- Szűts Mihály*: Szeged mezőgazdasága. Szeged 1914.
- Thirring Lajos dr.*: A tanyák, puszták és egyéb külterületi lakott helyek népessége 1930-ban. Magyar statisztikai szemle. 10-ik évfolyam. 12. sz. Bp. 1932. XII.
- Dr. Wagner Richard*: A magyar Alföld szélviszonyai. Szeged.
- Tomori Viola*: A parasztság szemléletének alakulása. Szeged. 1935.

Jelmagyarázat a 4., 5., és 6. számú térképekhez:

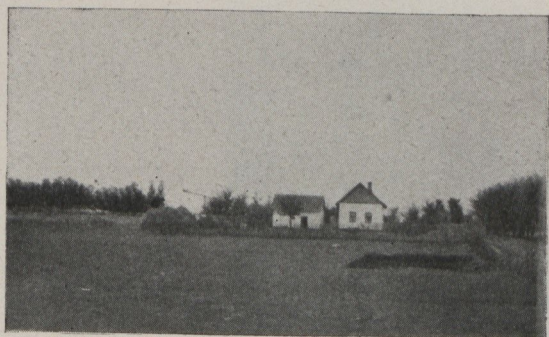
1. Szél Pál	47. Csúcs Illés
2. Galgóc József	48. Abrahám Tandari Imre
3. Somogyi Imre	49. Sándor Vince
4. Horvát Antal	50. Gárgyán Imre
5. Csordás Imre	51. Koszó Istvánné
6. Farkas Jáger Szilveszter	52. Koszó István
7. Király Józsefné	53. Tóth József
8. Horvát Ferencné	54. Sándor Ferenc
9. Horvát András	55. Bódó József
10. Módos János	56. Csúcs Vince
11. Horvát András	57. Csúcs Tamás
12. Király Mihály	58. Csúcs István
13. Katona István	59. Király István
14. Katona Ferenc	60. Király István
15. Császár Vincéné	61. Pap Ferenc
16. Kovács Tamás	62. Deák család
17. Vas Istvánné	63. Pintér József
18. Vas Imre	64. Farkas János
19. Király Józsefné	65. Sebők Ferenc
20. Jójárt Istvánné	66. Pap Ferenc
21. Szécsi Antal	67. Tanács Mihály
22. Szécsi Imréné	68. Juhász István
23. Abrahám Imre	69. Abrahám István
24. Lázár András	70. Sánta József
25. Nógrádi Mihály	71. Király Jánosné
26. Ördög Ádámné	72. Sebők Márk
27. Pap Vincéné	73. Oltványi János
28. Abrahám Miklós	74. Németh Kelemen
29. Makra Imre	75. Pap József
30. Makra József	76. Zombori József
31. Makra Mihály	77. Pap Imre
32. Kovács Tamás	78. Makra Antalné
33. Makra János	79. Vas Sándor
34. Makra János	80. Paphegyi szőlőgazdaság
35. Tanács István	81. Nagy György
36. Makra József	82. Makra Ferenc
37. Tanács Vince	83. Makra János
38. Daka Pálné	84. Makra Mihály
39. Kis Mihály	85. Goda Vilmos
40. Tanács József	86. Jójárt András
41. Daka Mihály	87. Jójárt Antal
42. Makra József	88. Bózsó István
43. Rozsi Pál	89. Rozsi Pál
44. Daka József	90. Makra Imre
45. Tanács György	91. Deák Vince
46. Csúcs Antal	92. Fürtön József

93. Börcsök Ferenc
94. Modja Imre
95. Vőneki Pál
96. Nacsa Mihály
97. Ábrahám Kódmön István
98. Biczok József
99. Szél Ádám
100. Papdi Antal
101. Hódy Antal
102. Kiri János
103. Ábrahám Tandari Ferenc
104. Papdi István
105. Bozsó Ferenc
106. Kiri János
107. Kiri József
108. Engi József
109. Nacsa Ferenc
110. Bozsó Lajos

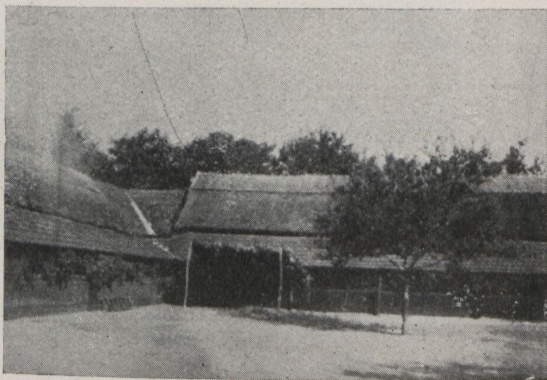
111. Zombori Ferenc
112. Ábrahám Erzsébet
113. Bózsó Ferenc
114. Vas Géza
115. Vas Sándor
116. Vas Miklós
117. Vas Szilveszter
118. Kószó Máté
119. Pap István
120. Ábrahám István
121. Hevesi István
122. Szögi János
123. Aradi János
124. Juhász István
125. Csantavéri Ferenc
126. Juhász István
127. Csúcs János
128. Zombori Antal

1. sz. Szélvédő fasor.

2. sz. Juliász István tanyája.
Zákány 533. 126. sz. alatt.

3. sz. Ábrahám Imre tanyájának udvara.
Zákány 130. 23. sz. alatt.

4. sz. Lengyelkápornai templom.

5. sz. Lengyelkápólnai iskola.

6. sz. Szőlőskert gyümölcsfával.

7. sz. Paprikagóré.

8 sz. Szántás ekével és két lóval.

9. sz. Király István szélmalma.
Zákány 66. 60. sz. alatt.

10. sz. Lengyelkápornai megállóhely.

Életrajz

Szegeden születtem 1912 december 29-én. Középiskolai tanulmányaimat 1923-ban kezdtem meg a Szegedi Állami Árpádházi Szent Erzsébet leánygimnáziumban. Ugyanott 1931-ben tettem érettségit. Ugyanezen évben iratkoztam be a Ferencz József-tudományegyetem bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karára és mint földrajz-történelem szakos tanárjelölt 1933 áprilisban tettem alapvizsgát dícséretes-dicséretes eredménnyel. 1935 áprilisban tettem szakvizsgát dícséretes-dicséretes eredménnyel.

Köszönetet mondok Dr. Kogutowicz Károly e. ny. r. t. úrnak és Dr. Wagner Richárd e. tanársegéd úrnak, akik munkámban tanácsokkal láttak el.

Tartalom:

	Oldal
Bevezetés — — — — —	3
Felszín — — — — —	5
Vízrajz — — — — —	6
Éghajlat — — — — —	7
Növényzet — — — — —	9
Település — — — — —	10
A ház — — — — —	11
Népesség — — — — —	15
Vallás — — — — —	17
Egészségügy — — — — —	18
Életmód — — — — —	19
Iskolaviszonyok — — — — —	20
Művelődés — — — — —	21
A lakosság jellemzése — — — — —	22
Közigazgatás — — — — —	23
Foglalkozás — — — — —	24
Mezőgazdasági viszonyok — — — — —	24
Gazdasági eszközök — — — — —	30
Állattenyésztés — — — — —	30
Állategészségügy — — — — —	31
Állatállomány — — — — —	32
Ipar — — — — —	33
Kereskedelem — — — — —	34
Közlekedés — — — — —	34
Birtokviszonyok — — — — —	35
A táj képe — — — — —	35
Irodalom — — — — —	37

